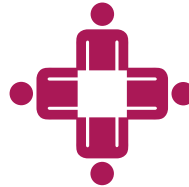

Welzijn van leerlingen in de bovenbouw van het basisonderwijs

Marieke Rombouts, Annelot Zondervan, Tessa Scheffers – van Schayck, Saskia van Dorsselaer, Marlies Maes, Gonneke Stevens

Naar aanleiding van de coronacrisis zijn er veel zorgen over de gevolgen van deze periode (van 2020 tot medio 2022) voor de mentale gezondheid en het welzijn van de Nederlandse jeugd. Het vierjaarlijkse **HBSC (Health Behaviour in School-aged Children)**-onderzoek uit 2021 liet als meest opvallende resultaat een verslechtering van de mentale gezondheid van jongeren in Nederland zien (Boer e.a., 2022). Om inzicht te krijgen in hoe het met jongeren na de coronacrisis gaat, hebben de Universiteit Utrecht en het Trimbos-instituut in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in 2022 het landelijke onderzoek 'Jong na corona' uitgevoerd. Dit onderzoek brengt de mentale gezondheid, schoolbeleving, pesten, relaties met gezinsleden en vrienden, socialemediagebruik en gamen van leerlingen uit groep 6, 7 en 8 (bovenbouw) van het reguliere basisonderwijs en leerlingen van 12 t/m 16 jaar van het voortgezet onderwijs in kaart. De resultaten van dit onderzoek over leerlingen uit groep 8 en alle leerjaren van het voortgezet onderwijs zijn beschreven in het rapport [Jong na corona](#).

In deze factsheet worden voor het eerst landelijke cijfers gepresenteerd over het welzijn van leerlingen uit groep 6 en 7 van het reguliere basisonderwijs. Ter vergelijking worden waar mogelijk ook de cijfers uit groep 8 gepresenteerd. De cijfers worden weergegeven voor de totale groep leerlingen in de bovenbouw (groep 6, 7 en 8), voor de groepen apart en naar geslacht. Als er verschillen tussen groepen worden aangegeven, dan zijn deze significant verschillend van elkaar. Significant betekent dat de kans heel klein is (<5%) dat er in werkelijkheid géén verschil is tussen de groepen.

Inhoud

	De belangrijkste resultaten van het onderzoek	2
1	Levenstevredenheid, mentale gezondheid en eenzaamheid	4
2	Schoolbeleving en pesten	8
3	Relatie met gezinsleden en vrienden	9
4	Sociale media en gamen	11
5	Conclusie	13
6	Hoe is het onderzoek uitgevoerd?	16
	Bijlage	18
	Referenties	22

Universiteit
Utrecht

 Trimbos
instituut
Netherlands Institute of
Mental Health and Addiction

De belangrijkste resultaten van het onderzoek

LEVENSTEVREDENHEID

Groep 6

Groep 7

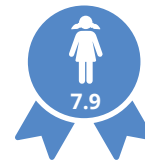

Groep 8

Leerlingen uit groep 6 geven hun leven gemiddeld een hoger cijfer dan leerlingen uit groep 8.

Jongens

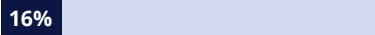
Meisjes

Meisjes geven een lager cijfer voor hun leven dan jongens.

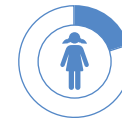

MENTALE PROBLEMEN

16% is zenuwachtig in nieuwe situaties en verliest makkelijk zelfvertrouwen.

Jongens 12%

Meisjes 20%

11% geeft aan dat mensen vaak zeggen dat ze liegen.

Groep 6

Groep 7

Groep 8

25% is snel afgeleid en vindt het moeilijk zich te concentreren.

Er zijn geen verschillen gevonden tussen groep 6, 7 en 8 en naar geslacht.

VROLIJK EN RUSTIG EN ONTSPANNEN VOELEN

83% van de leerlingen uit groep 6 en 7 voelde zich in de afgelopen twee weken meestal of altijd vrolijk.

Jongens 86%

Meisjes 81%

54% van de leerlingen uit groep 6 en 7 voelde zich in de afgelopen twee weken meestal of altijd rustig en ontspannen.

Jongens 57%

Meisjes 50%

EENZAAMHEID

12%

Groep 6

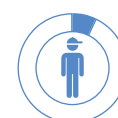
9%

Groep 7

6%

Groep 8

Meer leerlingen uit groep 6 dan uit groep 8 voelden zich meestal of altijd eenzaam in het afgelopen jaar.

Jongens 7%

Meisjes 11%

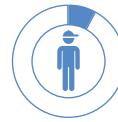
SCHOOLBELEVING

17% ervaart (nogal) veel druk door schoolwerk.

Er zijn geen verschillen gevonden tussen groep 6,7 en 8 en naar geslacht.

10% ervaart best veel of heel veel stress door het schooladvies.

Groep 6

Groep 7

Groep 8

PESTEN

12% werd vaak gepest.

5% werd vaak online gepest.

Er zijn geen verschillen gevonden tussen groep 6, 7 en 8 en naar geslacht.

RELATIE MET GEZINSLEDEN EN VRIENDEN

92% van de leerlingen uit groep 6 en 7 vindt dat hun gezinsleden hun best doen om hen te helpen.

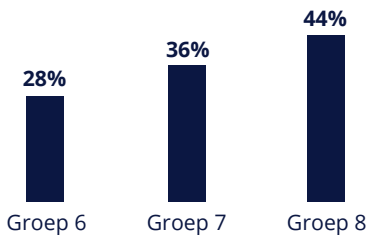

75% van de leerlingen uit groep 6 en 7 vindt dat vrienden hen echt proberen te helpen.

SOCIALE MEDIA EN GAMEN

In het afgelopen jaar vaak **sociale media** gebruikt om niet aan vervelende dingen te hoeven denken.

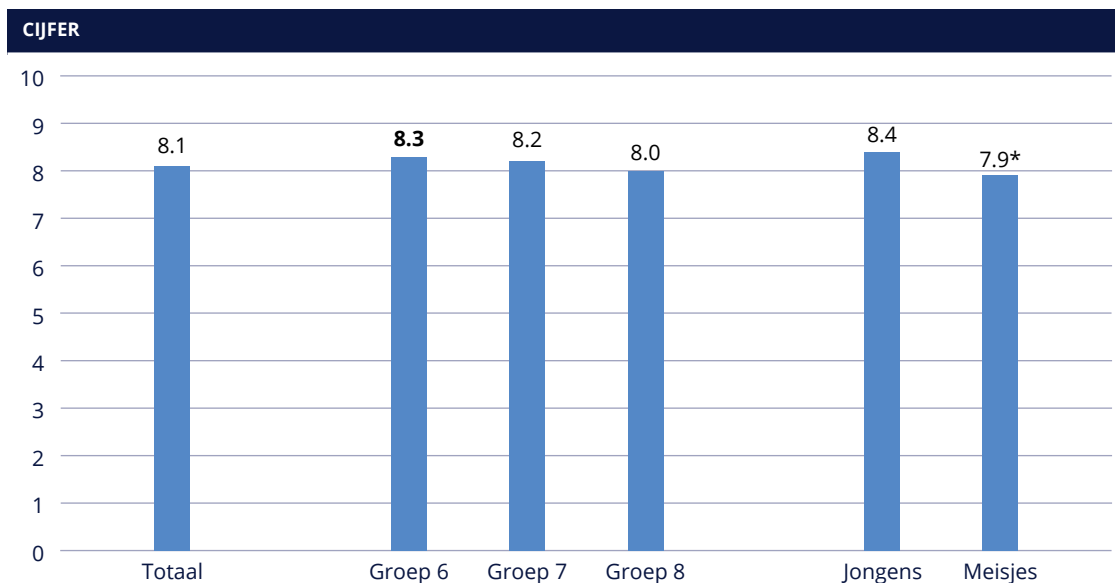
In het afgelopen jaar vaak **games** gespeeld om niet aan vervelende dingen te hoeven denken.

1 Levenstevredenheid, mentale gezondheid en eenzaamheid

1.1 Hoe tevreden zijn leerlingen met hun leven?

Figuur 1 Levenstevredenheid (gemiddeld cijfer) in het basisonderwijs naar groepen en geslacht

Vet = Verschil met groep 8 is significant

* = Verschil tussen jongens en meisjes is significant

- Leerlingen in het basisonderwijs zijn over het algemeen tevreden over hun leven en geven hun leven een ruime acht.
- Leerlingen uit groep 6 geven hun leven gemiddeld een 8.3. Dit is hoger dan in groep 8 (8.0) en vergelijkbaar met groep 7 (8.2).
- Gemiddeld geven meisjes hun leven een lager cijfer (7.9) dan jongens (8.4).

1.2 Hoeveel leerlingen hebben mentale problemen?

Tabel 1 Mentale problemen in het basisonderwijs naar groepen en geslacht (%)

	TOTAAL	GROEPEN			GESLACHT	
		GROEP 6	GROEP 7	GROEP 8	JONGENS	MEISJES
EMOTIONELE PROBLEMEN						
Ik ben vaak ongelukkig of moet huilen ¹	6.6	7.4	6.4	6.3	4.7	8.7*
Ik ben zenuwachtig in nieuwe situaties. Ik verlies makkelijk mijn zelfvertrouwen	15.5	15.6	14.0	16.8	11.5	19.8*
Ik ben voor heel veel dingen bang ¹	7.8	8.8	8.0	6.8	4.8	11.0*
GEDRAGSPROBLEMEN						
Ik word erg boos en ben vaak driftig	8.0	7.7	7.5	8.6	7.3	8.7
Ik vecht vaak ¹	3.2	5.5	2.9	1.6	4.6	1.8*
Mensen zeggen vaak dat ik lieg ¹	11.1	14.4	11.8	7.8	11.5	10.7
HYPERACTIVITEIT/AANDACHTSPROBLEMEN						
Ik kan niet lang stilzitten ¹	23.4	25.7	25.0	20.2	26.5	20.1*
Ik zit constant te wiebelen of te friemelen	20.9	20.4	18.0	23.7	20.8	21.0
Ik ben snel afgeleid, ik vind het moeilijk mij te concentreren	24.8	22.8	24.2	26.8	26.1	23.4

Vet = Verschil met groep 8 is significant

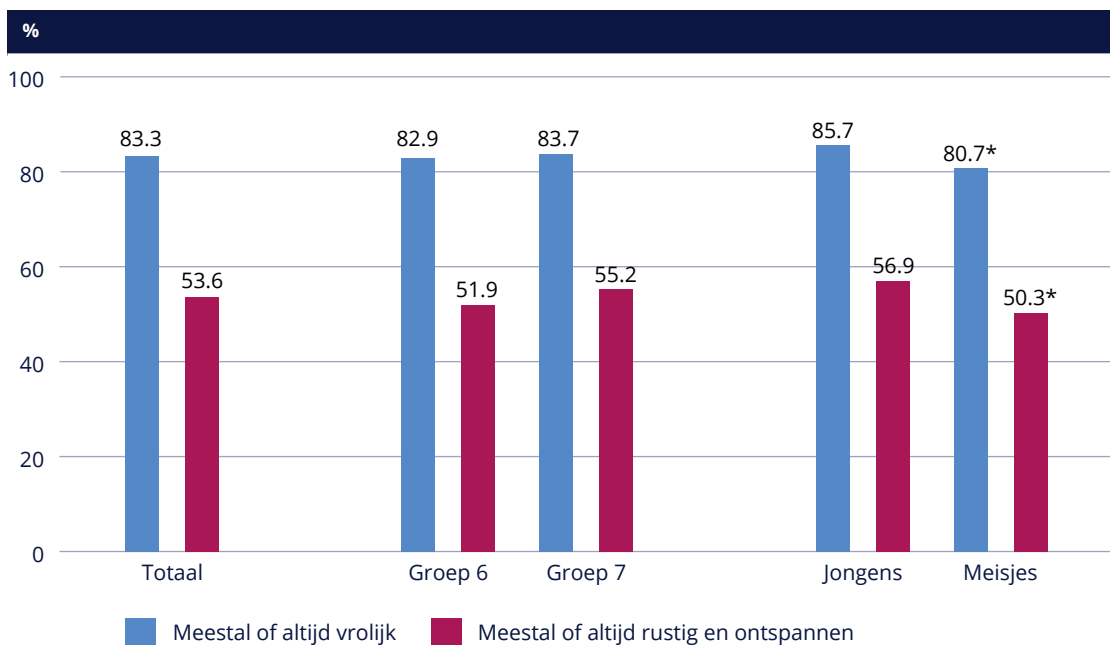
* = Verschil tussen jongens en meisjes is significant

¹ Deze stelling is in de vragenlijst van groep 6 en 7 iets anders geformuleerd dan in groep 8 (zie [bijlage](#))

- Van de emotionele problemen komt zenuwachtig zijn in nieuwe situaties het vaakst voor onder leerlingen uit groep 6, 7 en 8 (16%). Verder geeft 8 procent van de leerlingen aan voor heel veel dingen bang te zijn en 7 procent zegt vaak ongelukkig te zijn of te moeten huilen.
- Ongeveer een op de tien leerlingen in de bovenbouw zegt dat andere mensen aangeven dat ze vaak liegen (11%) of dat zij vaak boos of driftig zijn (8%). Een kleine groep leerlingen (3.2%) zegt vaak te vechten.
- Tussen de 21 en 25 procent van de leerlingen uit groep 6, 7 en 8 ervaart hyperactiviteit/aandachtsproblemen zoals niet lang stil kunnen zitten (23%), constant wiebelen of friemelen (21%) of snel afgeleid zijn (25%).
- Tussen de groepen 6, 7 en 8 zijn er alleen verschillen in gedragsproblemen. Meer leerlingen uit groep 6 (6%) dan uit groep 8 (1.6%) geven aan vaak te vechten. Ook geven meer leerlingen uit groep 6 (14%) en groep 7 (12%) dan leerlingen uit groep 8 (8%) aan dat mensen vaak zeggen dat de leerling liegt.
- Op alle drie de stellingen over emotionele problemen, geven meer meisjes dan jongens aan hier problemen mee te hebben. Daarentegen zien we dat jongens hoger scoren dan meisjes op problemen als niet lang kunnen stil zitten (27% vs. 20%) of vaak vechten (4.6% vs. 1.8%).

1.3 Hoeveel leerlingen voelen zich meestal of altijd vrolijk en rustig en ontspannen?

Figuur 2 Afgelopen twee weken meestal of altijd vrolijk en rustig en ontspannen voelen in het basisonderwijs naar groepen¹ en geslacht (%)

* = Verschil tussen jongens en meisjes is significant

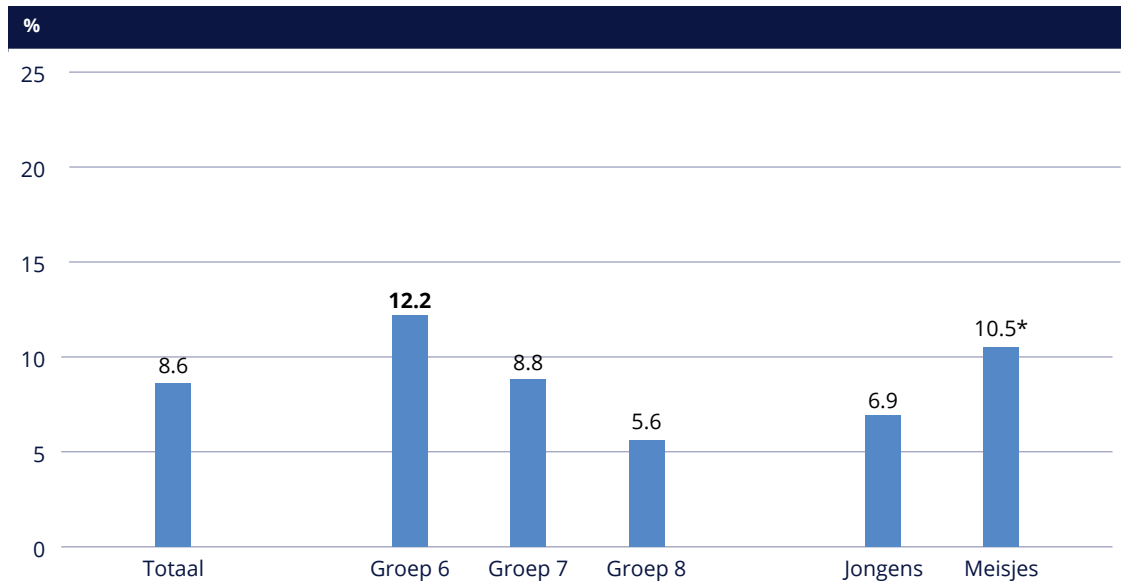
¹ = Er wordt geen percentage voor groep 8 gepresenteerd omdat deze vraag aan hen anders gesteld is. Het cijfer totaal en naar geslacht wordt daarom weergegeven voor alleen groep 6 en 7

- Ruim acht op de tien leerlingen (83%) uit groep 6 en 7 voelt zich de afgelopen twee weken meestal of altijd vrolijk. Dit geldt vaker voor jongens (86%) dan voor meisjes (81%).
- Iets meer dan de helft (54%) van de leerlingen uit groep 6 en 7 voelt zich de afgelopen twee weken meestal of altijd rustig en ontspannen. Dit percentage is hoger bij jongens (57%) dan bij meisjes (50%).
- Er zijn geen verschillen tussen leerlingen uit groep 6 en 7 in zich vrolijk of rustig en ontspannen voelen.

1.4 Hoeveel leerlingen voelen zich eenzaam?

Figuur 3 Meestal of altijd eenzaam voelen in het basisonderwijs naar groepen en geslacht (%)

Vet = Verschil met groep 8 is significant

* = Verschil tussen jongens en meisjes is significant

- Bijna een op de tien leerlingen heeft zich in het afgelopen jaar meestal of altijd eenzaam gevoeld.
- Het percentage leerlingen dat aangeeft zich eenzaam te voelen is in groep 6 twee keer zo hoog als in groep 8 (respectievelijk 12% en 6%). Meer meisjes (11%) dan jongens (7%) geven aan dat ze zich meestal of altijd eenzaam hebben gevoeld in het afgelopen jaar.

2 Schoolbeleving en pesten

2.1 Hoe beleven leerlingen school?

Tabel 2 Schoolbeleving in het basisonderwijs naar groepen en geslacht (%)

	TOTAAL	GROEPEN			GESLACHT	
		GROEP 6	GROEP 7	GROEP 8	JONGENS	MEISJES
School is (een beetje of heel) leuk	86.5	89.1	85.8	85.0	85.1	87.9
(Nogal) veel druk door schoolwerk	17.1	17.5	18.6	15.5	16.7	17.5
Ervaart best veel of heel veel stress door schooladvies	9.9	5.3	8.3	14.6	8.1	11.8*

Vet = Verschil met groep 8 is significant

* = Verschil tussen jongens en meisjes is significant

- Een grote meerderheid (87%) van de leerlingen vindt school een beetje of heel leuk. Weliswaar ervaart bijna een op de vijf leerlingen (17%) (nogal) veel druk door schoolwerk en ervaart 10 procent van de leerlingen best veel of heel veel stress door het schooladvies.
- Het percentage leerlingen dat stress heeft door het schooladvies ligt hoger bij leerlingen uit groep 8 (15%) dan bij leerlingen uit groep 6 (5%) en groep 7 (8%). Ook geven meer meisjes dan jongens aan best veel of heel veel stress door het schooladvies te ervaren (12% vs. 8%).

2.2 Hoeveel leerlingen worden vaak (online) gepest of pesten zelf vaak (online)?

Tabel 3 (Online) pesten en (online) gepest worden in het basisonderwijs naar groepen en geslacht (%)

	TOTAAL	GROEPEN			GESLACHT	
		GROEP 6	GROEP 7	GROEP 8	JONGENS	MEISJES
Werd vaak ¹ gepest	11.5	14.4	11.5	9.1	10.7	12.3
Heeft vaak ¹ gepest	2.0	3.1	1.0	1.9	2.8	1.1*
Werd vaak ¹ online gepest	4.6	5.3	5.0	3.7	4.2	5.1
Heeft vaak ¹ online gepest	1.6	2.1	0.4[†]	2.2	2.2	0.9*

Vet = Verschil met groep 8 is significant

† = Verschil tussen groep 6 en 7 is significant

* = Verschil tussen jongens en meisjes is significant

¹ Vaak = minstens 2 keer per maand

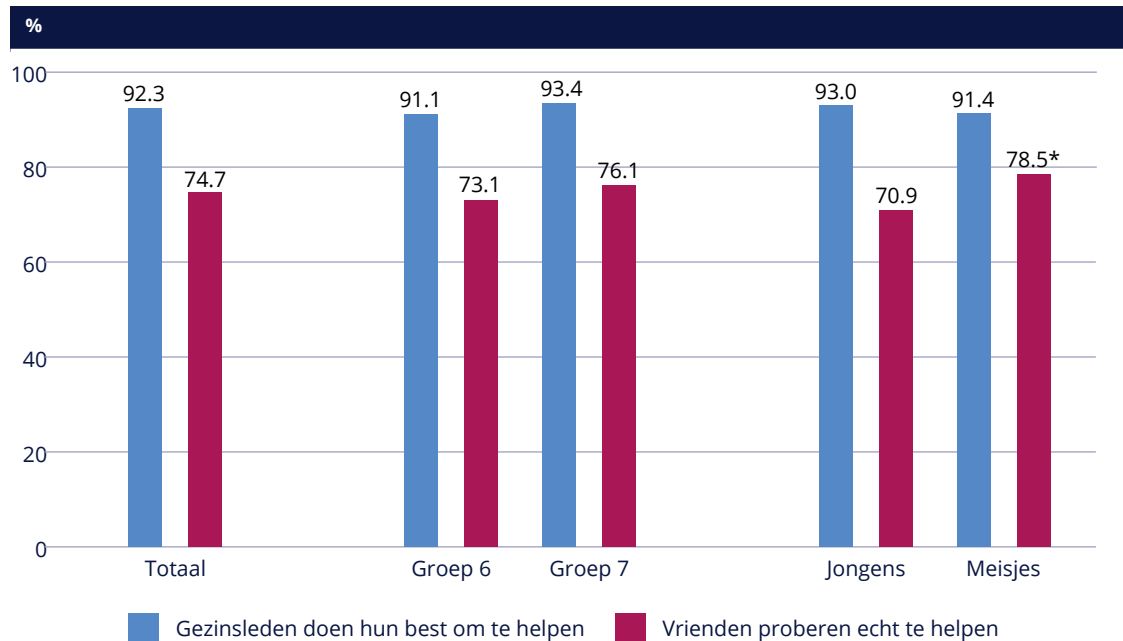
- Ruim een op de tien leerlingen uit groep 6, 7 en 8 (12%) geeft aan vaak (minstens twee keer per maand) gepest te worden op school. Het percentage leerlingen dat rapporteert zelf vaak te pesten ligt lager (2.0%). Minder dan 5 procent van de leerlingen geeft aan vaak online gepest te worden en 1.6% geeft aan zelf vaak online te pesten.
- Er zijn meer jongens dan meisjes die online of op school pesten. Leerlingen uit groep 7 (0.4%) pesten minder vaak online dan leerlingen uit groep 6 en 8 (2.1% en 2.2%).

3 Relatie met gezinsleden en vrienden

3.1 Hoeveel leerlingen ervaren hulp van gezinsleden en vrienden?

Figuur 4 Ervaren hulp van gezinsleden en vrienden in het basisonderwijs naar groepen¹ en geslacht (%)

* = Verschil tussen jongens en meisjes is significant

¹ = Er wordt geen percentage voor groep 8 gepresenteerd omdat deze vraag aan hen anders gesteld is. Het cijfer totaal en naar geslacht wordt daarom weergegeven voor alleen groep 6 en 7

- Een grote meerderheid van de leerlingen uit groep 6 en 7 (92%) vindt dat hun gezinsleden hun best doen om hen te helpen. Er zijn geen verschillen tussen groep 6 en 7 en tussen jongens en meisjes.
- Driekwart van de leerlingen uit groep 6 en 7 (75%) vindt dat vrienden hen echt proberen te helpen. Er is geen verschil tussen groep 6 en 7. Voor meisjes (79%) is dit percentage hoger dan voor jongens (71%).

3.2 Hoeveel leerlingen kunnen makkelijk praten met gezinsleden en beste vriend(in)?

Tabel 4 Praten met gezinsleden en beste vriend(in) over dingen waar ze zich zorgen over maken in het basisonderwijs naar groepen en geslacht (%)

	TOTAAL	GROEPEN			GESLACHT	
		GROEP 6	GROEP 7	GROEP 8	JONGENS	MEISJES
KAN (HEEL) MAKKELIJK PRATEN MET...						
...vader	85.8	81.8	85.9	88.8	88.2	83.1*
...moeder	91.8	88.7	93.1 [†]	93.0	93.1	90.4*
...stiefmoeder	55.2	52.2	54.6	59.2	55.5	54.8
...stiefvader	59.2	54.5	60.1	63.7	59.1	59.3
...broer/zus	71.4	69.5	70.6	73.5	72.7	70.2
...beste vriend/vriendin	80.5	79.4	80.3	81.5	78.2	82.9*

Vet = Verschil met groep 8 is significant

† = Verschil tussen groep 6 en 7 is significant

* = Verschil tussen jongens en meisjes is significant

- De meeste leerlingen geven aan (heel) makkelijk te kunnen praten met hun vader en moeder over dingen waar ze zich zorgen over maken. Meisjes geven dit minder vaak aan dan jongens. Leerlingen uit groep 6 rapporteren minder vaak dat ze (heel) makkelijk kunnen praten met hun vader dan leerlingen uit groep 8. Daarnaast geven minder leerlingen uit groep 6 aan dat zij (heel) makkelijk kunnen praten met hun moeder dan leerlingen uit groep 7 en 8.
- De percentages zijn lager als we kijken naar makkelijk kunnen praten met stiefouders, broer of zus. Ruim de helft van de leerlingen geeft aan (heel) makkelijk met hun stiefouders te kunnen praten en 71 procent kan (heel) makkelijk met broer of zus praten.
- Ten slotte geeft een op de acht leerlingen (81%) aan (heel) makkelijk met hun beste vriend(in) te kunnen praten. Dit percentage ligt hoger bij meisjes dan bij jongens (83% vs. 78%).

4 Sociale media en gamen

4.1 Hoeveel leerlingen gebruiken sociale media?

Tabel 5 Socialemediagebruik en problemen door socialemediagebruik in het basisonderwijs naar groepen en geslacht (%)

	TOTAAL	GROEPEN			GESLACHT	
		GROEP 6	GROEP 7	GROEP 8	JONGENS	MEISJES
Bijna de hele dag online contact met vrienden ¹	8.8	9.4	8.2	- ¹	9.5	8.0
Bijna de hele dag online contact met andere mensen	9.1	6.4	6.4	13.3	9.1	9.0
HET AFGELOPEN JAAR ...						
...je vaak rot gevoeld als je geen sociale media kon gebruiken?	16.3	15.3	16.3	17.2	17.8	14.8
...regelmatig ruzie gekregen met anderen door jouw socialemediagebruik?	10.9	8.9	9.2	13.9	10.5	11.3
...vaak sociale media gebruikt om niet aan vervelende dingen te hoeven denken?	36.7	28.0	35.9[†]	44.3	34.2	39.4 [*]

Vet = Verschil met groep 8 is significant

† = Verschil tussen groep 6 en 7 is significant

* = Verschil tussen jongens en meisjes is significant

¹ = Er wordt geen percentage voor groep 8 gepresenteerd omdat deze vraag aan hen anders gesteld is. Het cijfer totaal en naar geslacht wordt daarom weergegeven voor alleen groep 6 en 7

- Bijna een op de tien leerlingen uit groep 6 en 7 (9%) heeft gedurende bijna de hele dag via sociale media contact met vrienden. Hetzelfde geldt voor het contact dat leerlingen uit de groepen 6, 7 en 8 met andere mensen via sociale media hebben.
- Leerlingen uit groep 8 (13%) hebben vaker de hele dag contact met andere mensen via sociale media dan leerlingen uit groep 6 en 7 (beide 6%).
- Als we kijken naar symptomen van problematisch socialemediagebruik, zien we dat 16 procent van de leerlingen aangeeft zich het afgelopen jaar vaak rot te hebben gevoeld als ze geen sociale media konden gebruiken en 11 procent zegt regelmatig ruzie te hebben gekregen met anderen door hun socialemediagebruik. Dit percentage ligt hoger bij leerlingen uit groep 8 (14%) dan bij leerlingen uit groep 6 en 7 (beide 9%).
- Ruim een derde (37%) van de leerlingen zegt het afgelopen jaar vaak sociale media te gebruiken om niet aan vervelende dingen te hoeven denken. Het percentage leerlingen dat dit doet neemt toe naarmate leerlingen in hogere groepen zitten en ook meisjes (39%) doen dit vaker dan jongens (34%).

4.2 Hoeveel leerlingen gamen?

Tabel 6 Gamen en problemen door gamen in het basisonderwijs naar groepen en geslacht (%)

	TOTAAL	GROEPEN			GESLACHT	
		GROEP 6	GROEP 7	GROEP 8	JONGENS	MEISJES
Speelt minstens 24 uur per week games (gemiddeld)	16.2	18.7	15.3	15.0	20.1	12.1*
HET AFGELOPEN JAAR ...						
...je rot gevoeld als je niet kon gamen?	21.6	29.8	22.8	14.4	28.7	13.3*
...ruzie gekregen met anderen door jouw gamegedrag?	12.6	15.4	9.7 [†]	12.9	17.5	6.9*
...games gespeeld om niet aan vervelende dingen te hoeven denken?	44.3	45.7	42.7	44.5	47.0	41.1*

Vet = Verschil met groep 8 is significant

† = Verschil tussen groep 6 en 7 is significant

* = Verschil tussen jongens en meisjes is significant

- Van de leerlingen uit groep 6, 7 en 8 speelt 16 procent gemiddeld minstens 24 uur per week games. Jongens doen dit vaker dan meisjes (20% vs. 12%).
- Bijna een kwart van de leerlingen in de bovenbouw (22%) voelt zich wel eens rot als ze niet kunnen gamen en bijna de helft van de leerlingen (44%) speelt games om niet aan vervelende dingen te hoeven denken.
- Leerlingen uit groep 6 (30%) en 7 (23%) voelen zich vaker rot als ze niet konden gamen dan leerlingen uit groep 8 (14%). Ook krijgen leerlingen uit groep 6 (15%) vaker ruzie met anderen door hun gamegedrag dan leerlingen uit groep 7 (10%).
- Over het algemeen rapporteren jongens vaker dan meisjes problemen te ervaren met gamen. Zo heeft 29 procent van de jongens zich het afgelopen jaar rot gevoeld als ze niet konden gamen en heeft 18 procent wel eens ruzie gekregen met anderen door hun gamegedrag. Deze percentages zijn ruim twee keer zo hoog als bij meisjes (13% en 7%).

5 Conclusie

Het gaat goed met de meeste bovenbouwleerlingen, maar er zijn ook aandachtsgebieden

Met de meeste leerlingen uit groep 6, 7 en 8 gaat het goed. Ze geven gemiddeld een ruime acht voor hun leven en de overgrote meerderheid is in de afgelopen twee weken meestal of altijd vrolijk. Maar op een aantal aspecten van de mentale gezondheid zien we dat er leerlingen zijn die extra aandacht nodig hebben. Zo geeft slechts iets meer dan de helft van de bovenbouwleerlingen aan dat zij zich in de afgelopen twee weken meestal of altijd rustig en ontspannen voelen en is een op de zes leerlingen zenuwachtig in nieuwe situaties. Het is belangrijk dat leerlingen weten hoe ze kunnen omgaan met eigen emoties en gevoelens én die van de ander. Het aanleren van sociaal-emotionele vaardigheden, zoals conflicten oplossen, zelfreflectie en creëren van zelfvertrouwen stimuleert de mentale gezondheid van leerlingen (Durlak e.a., 2011).

Een op de tien bovenbouwleerlingen voelt zich eenzaam

Bijna een op de tien bovenbouwleerlingen heeft zich in het afgelopen jaar meestal of altijd eenzaam gevoeld. Dit percentage is hoger bij leerlingen uit groep 6 (12%) dan bij leerlingen uit groep 8 (6%). Omdat er weinig onderzoek gedaan is naar mogelijke verschillen in eenzaamheid en de beleving daarvan tussen deze leeftijdsgroepen, is het moeilijk om deze resultaten te kunnen interpreteren en te verklaren. Het kan zijn dat leerlingen uit groep 6 het begrip eenzaamheid anders hebben geïnterpreteerd dan leerlingen uit groep 8. Er zijn aanwijzingen dat jongere kinderen het begrip eenzaamheid vaker associëren met alleen zijn of alleen spelen, terwijl voor oudere kinderen de kwaliteit van relaties een steeds belangrijke rol speelt (Van der Ploeg, 2011; Verity e.a., 2021). Het is nog onduidelijk of een andere interpretatie van het begrip eenzaamheid ook betekent dat dit begrip voor jongere en oudere kinderen een verschillende lading of consequentie heeft.

Bijna een op de vijf bovenbouwleerlingen ervaart druk door schoolwerk

Meer dan 85 procent van de leerlingen vindt school een beetje of heel leuk. Wel blijkt dat bijna een op de vijf leerlingen uit groep 6 en 7 al druk door schoolwerk ervaart en dat zij hierin niet verschillen van leerlingen uit groep 8. Het is mogelijk dat de druk door schoolwerk bij leerlingen uit groep 6 en 7 te maken heeft met toetsen die ze moeten doen, spreekbeurten die ze moeten houden of huiswerk dat ze moeten maken. Bij leerlingen uit groep 8 lijkt dit eveneens samen te hangen met de eindtoets en het schooladvies voor de middelbare school. Dit onderzoek laat namelijk ook zien dat leerlingen uit groep 8 (15%) vaker dan leerlingen uit groep 6 (5%) en 7 (8%) veel stress door hun schooladvies ervaren. Het belang dat leerlingen, ouders en de maatschappij hechten aan een zo 'hoog' mogelijk opleidingsniveau neemt al jaren toe (Elffers, 2018; Vermeulen, 2018). Dit impliceert dat veel leerlingen en hun ouders een zo 'hoog' mogelijk schooladvies heel belangrijk vinden. Maar ook onzekerheid over de toekomst kan een rol spelen in de ervaren stress rondom het schooladvies. Welk schooladvies een leerling krijgt, bepaalt deels ook naar welk middelbare school een leerling gaat en of ze bijvoorbeeld met hun vrienden naar dezelfde school kunnen gaan. Het is belangrijk dat er op scholen maar ook bij ouders aandacht is voor de ervaren druk door schoolwerk en stress door het schooladvies die bovenbouwleerlingen ervaren. We weten namelijk dat, althans bij leerlingen van het voortgezet onderwijs, ervaren druk door

schoolwerk samenhangt met mentale problemen (De Looze e.a., 2020; Kleinjan e.a., 2020). Vanaf het schooljaar 2023–2024 wordt de huidige eindtoets vervangen door de doorstroomtoets (Rijksoverheid, z.d.). Daarnaast komen het schooladvies, de eindtoets en de aanmelding van alle leerlingen op de middelbare school kort na elkaar. Het doel hiervan is dat er voor alle leerlingen gelijke kansen zijn om toegelaten te worden op de school van voorkeur. Of deze aanpassingen resulteren in een lager niveau van stress als gevolg van het schooladvies en de eindtoets moet toekomstig onderzoek uitwijzen.

Een op de tien leerlingen wordt op school vaak gepest

Een op de tien leerlingen wordt op school vaak gepest en bijna 5 procent is vaak online gepest. Uit eerder onderzoek weten we dat pesten onder leerlingen in het basisonderwijs vaker voorkomt dan in het voortgezet onderwijs (Boer e.a., 2022; Van den Broek e.a., 2022). Uit de Veiligheidsmonitor van 2020–2021 bleek bovendien dat het percentage leerlingen uit groep 6, 7 en 8 dat gepest wordt sinds 2016 niet veranderd is (11% in 2016 en 2021, Van den Broek e.a., 2022). Het is belangrijk om pesten tegen te gaan, omdat de gevolgen voor de ontwikkeling van jongeren groot kunnen zijn (Veenstra, 2014). Zo hangt bijvoorbeeld slachtoffer zijn van pesten in de jeugd samen met depressieve klachten in de volwassenheid (Winding e.a., 2020). Scholen kunnen aandacht besteden aan pesten door bijvoorbeeld het inzetten van [effectieve anti-pestprogramma's](#).

Bovenbouwleerlingen ervaren goede relaties met gezinsleden en vrienden

De meeste leerlingen vinden dat hun gezinsleden (93%) en vrienden (75%) hun best doen om hen te helpen. Ook kan meer dan 80 procent van de leerlingen (heel) makkelijk praten met hun ouders en een beste vriend of vriendin. Dit is positief, omdat ervaren sociale steun een belangrijke beschermende factor is voor verschillende ontwikkelingsuitkomsten. Sociale steun heeft bijvoorbeeld een positieve invloed op het welbevinden en zelfrespect (Rueger e.a., 2016; Kleinjan e.a., 2020).

Veel gamen en socialemediagebruik om niet aan vervelende dingen te hoeven denken

Uit het huidige onderzoek blijkt dat veel bovenbouwleerlingen gamen om niet aan vervelende dingen te hoeven denken (44%). Meer dan een derde van de leerlingen (37%) gebruikt sociale media om niet aan vervelende dingen te hoeven denken en dit percentage neemt toe naar mate leerlingen in hogere groepen zitten (groep 6: 28%, groep 7: 36% en groep 8: 44%). Daarnaast hebben leerlingen uit groep 8 vaker intensief online contact met anderen en in het afgelopen jaar vaker regelmatig ruzie gekregen met anderen door socialemediagebruik dan leerlingen uit de lagere groepen. Omdat leerlingen op een steeds jongere leeftijd in aanraking komen met verschillende digitale middelen en deze middelen intensief gebruiken, is het belangrijk dat ze weten hoe ze hiermee moeten omgaan. Het gebruik van sociale media en gamen kan in een gezond leefpatroon passen, maar het is de vraag of het gezond is dat leerlingen dit inzetten om niet aan vervelende dingen te hoeven denken. Als leerlingen vervelende gedachten ervaren, is het belangrijk dat ze weten bij wie ze daarvoor terecht kunnen (bijvoorbeeld bij hun ouders of leerkracht).

Ouders en scholen kunnen leerlingen helpen bij het vinden van een gezonde digitale balans. Het gaat daarbij niet alleen om de schermtijd, maar ook wát er op dat scherm gebeurt. Het gebruiken van een smartphone of het spelen van games kan online contact en andere

vaardigheden versterken, maar dit mag niet ten kosten gaan van andere activiteiten zoals buitenspelen met vrienden. Op de website van [Netwerk Mediawijsheid](#) kunnen professionals meer informatie en tools vinden om ouders en jongeren te helpen met het vinden van een gezonde digitale balans.

Extra aandacht voor het welzijn van meisjes

Meisjes hebben op een aantal gebieden meer aandacht nodig. Zo zien we dat meisjes zich vaker eenzaam voelen, ze vaker emotionele problemen rapporteren en ze vaker stress van het schooladvies ervaren dan jongens. Bovendien zien we dat meisjes zich minder vaak meestal of altijd vrolijk voelen en rustig en ontspannen zijn dan jongens. Ook onder leerlingen in het voortgezet onderwijs zien we dat meisjes extra aandacht nodig hebben op gebied van mentale gezondheid (Boer e.a., 2022, Stevens e.a., 2023).

Tot slot

Uit dit onderzoek blijkt dat het belangrijk is om, met name bij meisjes, aandacht te besteden aan het welzijn van bovenbouwleerlingen. Daarbij is het van belang dat wordt ingezet op een integrale en duurzame (schoolbrede) aanpak die zorgt voor een gezonde schoolomgeving (Onderwijskennis, 2022). Het kennis- en ondersteuningsprogramma [Welbevinden op School](#) biedt handvatten voor scholen, gemeenten en GGD'en om schoolbreed aan het welbevinden van leerlingen te werken. Daarnaast kan het programma [Helder op School](#) scholen helpen om te werken aan gezond socialemediagebruik en het spelen van games.

Tot slot is het belangrijk om te volgen hoe het met de leerlingen uit groep 6 en 7 gaat omdat deze groep niet vaak onderzocht wordt en hierdoor het zicht op het bestaan van problemen op jonge leeftijd ontbreekt. Het regelmatig monitoren van het welzijn van leerlingen uit groep 6 en 7, zoals ook wordt gedaan bij leerlingen uit groep 8 en het voortgezet onderwijs, is dus belangrijk.

6 Hoe is het onderzoek uitgevoerd?

Hier wordt beschreven hoe het onderzoek onder leerlingen uit groep 6, 7 en 8 is uitgevoerd. Meer informatie over dit onderzoek is te vinden in het rapport 'Jong na corona' (Stevens e.a., 2023).

Werving van de scholen

- Voor het werven van de basisscholen is de steekproef van het reguliere basisonderwijs uit het [HBSC-onderzoek uit 2021](#) gebruikt.
- Tussen mei en oktober 2022 zijn 118 basisscholen per mail en telefoon benaderd voor deelname aan het onderzoek.
- In totaal hebben 48 basisscholen meegedaan met het onderzoek (respons: 41%), waarvan zeven basisscholen alleen deelnamen met groep 8.

Vragenlijsten

- Voor dit onderzoek zijn twee vragenlijsten ontwikkeld: één voor groep 6 en 7 en één voor groep 8. De vragenlijst voor groep 6 en 7 is korter en enkele vragen zijn eenvoudiger geformuleerd vergeleken met de vragenlijst voor groep 8 (zie [bijlage](#)).
- In de [bijlage](#) wordt een overzicht gegeven van de onderwerpen en vragen uit de vragenlijsten.

Dataverzameling

- De dataverzameling vond plaats in oktober en november 2022.
- Onderzoeksassistenten bezochten de basisscholen om vragenlijsten af te nemen. Ze informeerden de leerlingen over het doel van het onderzoek, benadrukten de anonimiteit en beantwoordden eventuele vragen van leerlingen.
- Ouders werden door de school geïnformeerd over het onderzoek.
- Ouders van 48 leerlingen hebben bezwaar gemaakt tegen deelname aan het onderzoek. Verder maakten 11 leerlingen zelf bezwaar tegen deelname. Ook waren 199 leerlingen afwezig tijdens de vragenlijstafname.

Beschrijving van de steekproef

- In totaal hebben leerlingen uit 127 groepen deelgenomen aan het onderzoek.
- Na het opschonen van de data zijn de gegevens van 794 leerlingen uit groep 6, 839 leerlingen uit groep 7 en 1035 leerlingen uit groep 8 gebruikt voor deze factsheet (zie tabel 7).

Tabel 7 Sociaal-demografische gegevens en achtergrondkenmerken (gewogen aantallen en percentages, groep 6, 7 en 8).

	GROEP 6		GROEP 7		GROEP 8	
	N ¹	%	N ¹	%	N ¹	%
Totaal	794		840		1035	
Gemiddelde leeftijd	9.1 jaar		10.1 jaar		11.1 jaar	
SEKSE						
Jongen	398	50.2	439	52.3	530	51.2
Meisje	396	49.8	401	47.7	505	48.8
STEDELIJKHEIDSNIVEAU²						
Zeer sterk stedelijk	204	25.7	224	26.7	267	25.7
Sterk	270	34.0	267	31.8	341	32.9
Matig	146	18.4	149	17.8	189	18.2
Weinig/niet stedelijk	174	21.9	200	23.8	239	23.1
MIGRATIEACHTERGROND						
Geen	531	67.0	584	69.8	802	77.8
Binnen Europa	51	6.4	54	6.4	58	5.6
Buiten Europa	211	26.6	200	23.9	171	16.6
GEZINSVORM						
Woont niet met beide ouders in één huis	120	15.1	156	18.6	195	18.9
Woont met beide ouders in één huis	674	84.9	684	81.4	840	81.1
GEZINSWELVAART						
Laag	76	10.5	72	9.1	63	7.4
Midden	400	55.4	411	52.3	418	48.8
Hoog	247	34.2	304	38.6	376	43.8

¹ Door afronding, weging en missende waarden is het mogelijk dat de aantallen niet optellen tot het totaal

² Stedelijkheid van de gemeente waar de school staat

Analyses

- Voor een representatief en landelijk beeld zijn de resultaten uit dit onderzoek gewogen naar geslacht en stedelijkheidsniveau.
- De analyses zijn gecorrigeerd voor clustereffecten. In dit onderzoek lijken leerlingen van dezelfde scholen en uit dezelfde klassen meer op elkaar dan op leerlingen van andere scholen en klassen. Door te corrigeren voor clustereffecten wordt er rekening gehouden met de groepen die meer op elkaar lijken.
- Als in de tekst wordt gesproken van een verschil tussen groepen, dan zijn deze verschillen statistisch significant ($p < 0.05$). Significant betekent dat de kans heel klein is (<5%) dat er in werkelijkheid géén verschil is tussen de groepen. Verschillen zijn getoetst door kruis-tabelanalyses met een chi-kwadraat toets.

Bijlage

Tabel 8 Overzicht vragenlijsten groep 6, 7 en 8

INDICATOR	VRAAG	ANTWOORDCATEGORIEËN	REFERENTIE	GERAPPORTEERD
LEVENSTEVREDENHEID, MENTALE GEZONDHEID EN EENZAAMHEID				
Levenstevredenheid	Hoe voel jij je over je leven?	(10) Beste leven dat ik me kan voorstellen ... (0) Slechtste leven dat ik me kan voorstellen	Cantril, 1965	Gemiddeld cijfer
Mentale problemen	De volgende vragen gaan over de LAATSTE ZES MAANDEN. Geef met een kruisje aan of de uitspraken voor jou 'niet waar zijn' of 'een beetje waar zijn' of 'zeker waar zijn'.	(1) Niet waar (2) Beetje waar (3) Zeker waar	Goodman e.a., 1998	% zeker waar (3)
Emotionele problemen	<ul style="list-style-type: none"> Ik ben vaak ongelukkig of moet huilen (groep 8: ik ben vaak ongelukkig, in de put of in tranen) Ik ben zenuwachtig in nieuwe situaties. Ik verlies makkelijk mijn zelfvertrouwen Ik ben voor heel veel dingen bang (groep 8: ik ben voor heel veel dingen bang, ik ben snel angstig) 	<i>Noot: In deze factsheet antwoorden op losse vragen van de Strength and Difficulties Questionnaire (SDQ) gebruikt. De SDQ bestaat uit schalen op verschillende domeinen. In het rapport Jong na corona worden voor groep 8 cijfers gerapporteerd over de schaalcores (Stevens e.a., 2023).</i>		
Gedragsproblemen	<ul style="list-style-type: none"> Ik word erg boos en ben vaak driftig Ik vecht vaak (groep 8: ik vecht vaak. Het lukt mij andere mensen te laten doen wat ik wil) Mensen zeggen vaak dat ik lieg (groep 8: ik word er vaak van beschuldigd dat ik lieg of bedrieg) 			
Hyperactiviteit/aandachtsproblemen	<ul style="list-style-type: none"> Ik kan niet lang stilzitten (groep 8: ik ben rusteloos, ik kan niet lang stilzitten) Ik zit constant te wiebelen of te friemelen Ik ben snel afgeleid, ik vind het moeilijk mij te concentreren 			

INDICATOR	VRAAG	ANTWOORDCATEGORIEËN	REFERENTIE	GERAPPORTEERD
Vrolijk	Hoe vaak voelde je je de AFGELOPEN TWEE WEKEN vrolijk?	(1) Nooit (2) Bijna nooit (3) Soms (4) Meestal (5) Altijd		% meestal/altijd vrolijk (4, 5)
Rustig en ontspannen	Hoe vaak voelde je je de AFGELOPEN TWEE WEKEN rustig en ontspannen?	<i>Noot: In groep 8 zijn deze vragen met 6 antwoordcategorieën beantwoord waardoor vergelijking met groep 6 en 7 niet mogelijk is.</i>		% meestal/altijd rustig en ontspannen (4, 5)
Eenzaamheid	Hoe vaak heb je je eenzaam gevoeld in de AFGELOPEN 12 MAANDEN?	(1) Nooit (2) Bijna nooit (3) Soms (4) Meestal (5) Altijd		% meestal/altijd eenzaam (4, 5)
SCHOOLBELEVING EN PESTEN				
Schoolwaardering	Wat vind je op dit moment van school?	(1) Ik vind het heel leuk (2) Ik vind het een beetje leuk (3) Ik vind het niet zo leuk (4) Ik vind het helemaal niet leuk		% school is (een beetje/heel) leuk (1, 2)
Druk door schoolwerk	Hoe erg voel je je onder druk staan door het schoolwerk dat je moet doen?	(1) Helemaal niet (2) Een beetje (3) Nogal veel (4) Veel		% (nogal) veel druk door schoolwerk (3, 4)
Stress van schooladvies	Hoeveel stress had je in de AFGELOPEN ZES MAANDEN van je schooladvies voor de middelbare school?	(1) Helemaal geen stress (2) Een beetje stress (3) Gemiddelde stress (4) Best veel stress (5) Heel veel stress		% ervaart (best of heel) veel stress van schooladvies (4, 5)
Pesten	Hoe vaak heb je in de LAATSTE PAAR MAANDEN meegedaan aan het pesten van iemand anders <u>op school</u> ?	(1) Ik heb in de laatste paar maanden niemand anders gepest <u>op school</u> (2) Het is 1 of 2 keer gebeurd (3) 2 of 3 keer per <u>maand</u> (4) Ongeveer 1 keer per <u>week</u> (5) Een paar keer per <u>week</u>		% heeft vaak gepest (3, 4, 5)

INDICATOR	VRAAG	ANTWOORDCATEGORIEËN	REFERENTIE	GERAPPORTEERD
Online pesten	Hoe vaak heb jij in de LAATSTE PAAR MAANDEN meegedaan aan pesten <u>via internet</u> ?	(1) Ik heb in de laatste paar maanden nooit <u>via internet</u> iemand anders gepest (2) Het is 1 of 2 keer gebeurd (3) 2 of 3 keer per <u>maand</u> (4) Ongeveer 1 keer per <u>week</u> (5) Een paar keer per <u>week</u>		% heeft vaak online gepest (3, 4, 5)
Gepest worden	Hoe vaak ben jij in de LAATSTE PAAR MAANDEN <u>op school</u> gepest?	(1) Ik ben in de laatste paar maanden nooit gepest <u>op school</u> (2) Het is 1 of 2 keer gebeurd (3) 2 of 3 keer per <u>maand</u> (4) Ongeveer 1 keer per <u>week</u> (5) Een paar keer per <u>week</u>		% werd vaak gepest (3, 4, 5)
Online gepest worden	Hoe vaak ben jij IN DE LAATSTE PAAR MAANDEN gepest <u>via internet</u> ?	(1) Ik ben in de laatste paar maanden nooit <u>via internet</u> gepest (2) Het is 1 of 2 keer gebeurd (3) 2 of 3 keer per <u>maand</u> (4) Ongeveer 1 keer per <u>week</u> (5) Een paar keer per <u>week</u>		% werd vaak online gepest (3, 4, 5)
RELATIE MET GEZINSLEDEN EN VRIENDEN				
Hulp van gezin	De mensen in mijn <u>gezin</u> doen echt hun best om mij te helpen.	(1) Nee, heel erg mee oneens (2) Nee, mee oneens (3) Een beetje mee eens (4) Ja, mee eens (5) Ja, heel erg mee eens	Inchley e.a., 2016	% mijn gezinsleden doen hun best om mij te helpen (4, 5)
Hulp van vrienden	Mijn <u>vrienden of vriendinnen</u> proberen mij echt te helpen.	<i>Noot: In groep 8 zijn deze vragen met 7 antwoordcategorieën beantwoord waardoor vergelijking met groep 6 en 7 niet mogelijk is.</i>		% mijn vrienden proberen mij echt te helpen (4, 5)
Praten met gezinsleden of vrienden	Hoe makkelijk is het voor jou om met de volgende mensen te praten over dingen waar je je zorgen over maakt? Vader, Moeder, Partner van vader, Partner van moeder, Broer/zus, Beste vriend/vriendin	(1) Heel makkelijk (2) Makkelijk (3) Moeilijk (4) Heel moeilijk (5) Heb ik niet/zie ik niet		% kan (heel) makkelijk praten met gezinsleden of vrienden (1, 2)

INDICATOR	VRAAG	ANTWOORDCATEGORIEËN	REFERENTIE	GERAPPORTEERD
SOCIALEMEDIAGEBRUIK EN GAMEN				
Hele dag online contact met vrienden of vriendinnen	Hoe vaak heb je contact via je mobiel of de computer met je <u>vrienden of vriendinnen</u> ? <i>Noot: voor groep 8 is deze vraag anders gesteld waardoor vergelijking met groep 6 en 7 niet mogelijk is.</i>	(1) (Bijna) nooit (2) Minstens elke week (3) (Bijna) elke dag (4) Elke dag een paar keer (5) Bijna de hele dag	Mascheroni & Ólafsson, 2014	% bijna de hele dag online contact met vrienden of vriendinnen (5)
Hele dag online contact met andere mensen	Hoe vaak heb je contact via je mobiel of de computer met <u>andere mensen</u> dan vrienden (bijvoorbeeld ouders, broers/zussen, klasgenoten, juffen of meesters)?	(0) (Groep 8: weet niet/ niet van toepassing) (1) (Bijna) nooit (2) Minstens elke week (3) (Bijna) elke dag (4) Elke dag een paar keer (5) Bijna de hele dag (groep 8: gedurende bijna de hele dag)		% bijna de hele dag online contact met andere mensen (5)
Problematisch socialemediagebruik	Heb je het AFGELOPEN JAAR ... <ul style="list-style-type: none"> • ...je vaak rot gevoeld als je geen sociale media kon gebruiken? • ...regelmatig ruzie gekregen met anderen door jouw sociale mediagebruik? • ...vaak sociale media gebruikt om niet aan vervelende dingen te hoeven denken? 	(1) Nee (2) Ja	Boer e.a., 2021; Van den Eijnden e.a., 2016	% ja (2)
Minstens 24 uur per week gamen	Hoe vaak speel je games?	(1) (Bijna) nooit (2) Minder dan 1 dag per week (3) 1 dag per week (4) 2 of 3 dagen per week (5) 4 of 5 dagen per week (6) (Bijna) elke dag		% minstens 24 uur per week gamen (combinatie van het aantal dagen en uren dat leerling gamet)
	Op een dag dat je games speelt, hoeveel tijd besteed je hier dan ongeveer aan?	(1) 1 uur of minder (2) 2 of 3 uur (3) 4 of 5 uur (4) 6 of 7 uur (5) 8 of meer uur		
Problematisch gamen	Heb je het AFGELOPEN JAAR ... <ul style="list-style-type: none"> • ...je rot gevoeld als je niet kon gamen? • ...ruzie gekregen met anderen door jouw gamegedrag? • ...games gespeeld om niet aan vervelende dingen te hoeven denken? 	(1) Nee (2) Ja	Lemmens e.a., 2015	% ja (2)

Referenties

- Boer, M., Stevens, G. W. J. M., Finkenauer, C., De Looze, M. E., & Van den Eijnden, R. J. J. M. (2021). Social media use intensity, social media use problems, and mental health among adolescents: Investigating directionality and mediating processes. *Computers in Human Behavior*, 116, 106645.
- Boer, M., Van Dorsselaer, S., De Looze, M. E., De Roos, S. A., Brons, H., Van den Eijnden, R., Monshouwer, K., Huijnk, W., Ter Bogt, T., Vollebergh, W., & Stevens, G. W. J. M. (2022). *HBSC 2021. Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Cantril, H. (1965). *The pattern of human concerns*. Rutgers University Press.
- De Looze, M. E., Cosma, A. P., Vollebergh, W. A. M., Duinhof, E. L., De Roos, S. A., Van Dorsselaer, S., Van Bon-Martens, M. J. H., Vonk, R., & Stevens, G. W. J. M. (2020). Trends over time in adolescent emotional wellbeing in the Netherlands, 2005–2017: Links with perceived schoolwork pressure, parent–adolescent communication and bullying victimization. *Journal of Youth and Adolescence*, 49(10), 2124–2135.
- Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D., & Schellinger, K. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development*, 82(1), 405–432. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01564.x>.
- Elffers, L. (2018). *De bijlesgeneratie: Opkomst van de onderwijscompetitie*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Goodman, R., Meltzer, H., & Bailey, V. (1998). The strengths and difficulties questionnaire: A pilot study on the validity of the self-report version. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 7(3), 125–130.
- Inchley, J., Currie, D., Young, T., Samdal, O., Torsheim, T., Augustson, L., Mathison, F., Aleman-Diaz, A., Molcho, M., Weber, M., & Barnekow, V. (2016). *Growing up unequal: Gender and socioeconomic differences in young people's health and well-being. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: International report from the 2013/2014 survey*. World Health Organization.
- Kleinjan, M., Pieper, I., Stevens, G. W. J. M., Van de Klundert, N., Rombouts, M., Boer, M., & Lammers, J. (2020). *Geluk onder druk?: Onderzoek naar het mentaal welbevinden van jongeren in Nederland*. Den Haag: Unicef.
- Lemmens, J. S., Valkenburg, P. M., & Gentile, D. A. (2015). The Internet Gaming Disorder Scale. *Psychological Assessment*, 27(2), 567–582.
- Mascheroni, G., & Ólafsson, K. (2014). *Net children go mobile: Risks and opportunities* (2nd ed.). Educatt.
- Onderwijskennis (2022, 17 maart). *Pedagogisch schoolklimaat, schoolbeleid en monitoring: een schoolbrede aanpak*. Geraadpleegd in juni 2023, van <https://www.onderwijskennis.nl/kennisbank/pedagogisch-schoolklimaat-schooleleid-en-monitoring-een-schoolbrede-aanpak>.
- Rijksoverheid (z.d.). *Eindtoets wordt doorstroomtoets*. Geraadpleegd in juni 2023, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/schooladvies-en-eindtoets-basischool/wetsvoorstel-doorstroomtoetsen-po>.
- Rueger, S. Y., Malecki, C. K., Pyun, Y., Aycock, C., & Coyle, S. (2016). A meta-analytic review of the association between perceived social support and depression in childhood and adolescence. *Psychological Bulletin*, 142(10), 1017.

- Stevens, G. W. J. M., Rombouts, M., Maes, M., Zondervan, A., van Dorsselaer, S., Schouten, F. & Scheffers- van Schayck, T. (2023) *Jong na corona. Welzijn van jongeren tussen 2017 en 2022 en inzet van NP Onderwijsmiddelen door scholen*. Universiteit Utrecht
- Van den Broek, A., Ramakers, C., Cuppen, J., & Brukx, D. (2022). *Veilig op school. Landelijke veiligheidsmonitor 2020-2021: Veiligheidsbeleid en veiligheidsbeleving in het primair en voortgezet onderwijs*. Nijmegen: ResearchNed.
- Van den Eijnden, R. J. J. M., Lemmens, J. S., & Valkenburg, P. M. (2016). The social media disorder scale: Validity and psychometric properties. *Computers in Human Behavior*, 61, 478-487.
- Van der Ploeg, J. (2011). Eenzame kinderen. In: *De sociale ontwikkeling van het schoolkind* (pp. 182-199). Bohn Stafleu van Loghum, Houten. Veenstra, R. (2014). Groepsprocessen bij jongeren: Over pesten en ander probleemgedrag. *Kind en Adolescent*, 35, 86-99. https://doi.org/10.1007/978-90-313-8387-0_12.
- Veenstra, R. (2014). Groepsprocessen bij jongeren: Over pesten en ander probleemgedrag. *Kind en Adolescent*, 35, 86-99.
- Verity, L., Schellekens, T., Adam, T., Sillis, F., Majorano, M., Wigelsworth, M., Qualter, P., Peters, B., Stajniak, S., & Maes, M. (2021). Tell me about loneliness: interviews with young people about what loneliness is and how to cope with it. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(22), 11904. <https://doi.org/10.3390/ijerph182211904>.
- Vermeulen, M. (2018, 16 maart). Zesjescultuur maakt plaats voor strijd om hoge cijfers – wat doet dat met jongeren? *Volkscrant*. Geraadpleegd in juni 2023, van <https://www.volkscrant.nl/nieuws-achtergrond/zesjescultuur-maakt-plaats-voor-strijd-om-hoge-cijfers-wat-doet-dat-met-jongeren-b1355733/>.
- Winding, T. N., Skouenborg, L. A., Mortensen, V. L., & Andersen, J. H. (2020). Is bullying in adolescence associated with the development of depressive symptoms in adulthood? A longitudinal cohort study. *BMC Psychology*, 8, 1-9. <https://doi.org/10.1186/s40359-020-00491-5>.

Colofon

Financiering

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Auteurs

Marieke Rombouts [Trimbos-instituut]

Annelot Zondervan [Trimbos-instituut]

Tessa Scheffers – van Schayck [Trimbos-instituut]

Saskia van Dorsselaer [Trimbos-instituut]

Marlies Maes [Universiteit Utrecht]

Gonneke Stevens [Universiteit Utrecht]

Vormgeving

Taluut Utrecht

Beeld

Getty Images

Universiteit Utrecht, Faculteit Sociale Wetenschappen, Interdisciplinaire Sociale Wetenschap, Sjoerd Groenmangebouw, Padualaan 14, 3584 CH Utrecht

© 2023, Universiteit Utrecht, Utrecht. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande toestemming van de Universiteit Utrecht.

